



## Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

13. december 2018\*

»Appel – erstatningssøgsmål – artikel 340, stk. 2, TEUF – urimelig lang procedure i forbindelse med to sager ved Den Europæiske Unions Ret – erstatning for en skade, som sagsøgerne angiveligt har lidt – økonomisk skade – omkostninger til bankgaranti – årsagssammenhæng – morarente – ikke-økonomisk skade«

I de forenede sager C-138/17 P og C-146/17 P,

angående to appeller i henhold til artikel 56 i statuten for Den Europæiske Unions Domstol, iværksat henholdsvis den 17. og den 22. marts 2017,

**Den Europæiske Union**, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, ved J. Inghelram og Á.M. Almendros Manzano, som befuldmægtigede (sag C-138/17 P)

appellant,

de øvrige parter i appelsagen:

**Gascogne Sack Deutschland GmbH**, tidligere Sachsa Verpackung GmbH, Wieda (Tyskland),

**Gascogne SA**, Saint-Paul-lès-Dax (Frankrig),

ved avocats F. Puel og E. Durand,

sagsøgere i første instans,

**Europa-Kommissionen** ved C. Urraca Caviedes, S. Noë og F. Erlbacher, som befuldmægtigede,

intervenient i første instans,

og

**Gascogne Sack Deutschland GmbH**, Wieda,

**Gascogne SA**, Saint-Paul-lès-Dax,

ved avocats F. Puel og E. Durand (sag C-146/17 P),

appellanter,

de øvrige parter i appelsagen:

\* Processprog: fransk.

**Den Europæiske Union**, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, ved J. Inghelram og Á.M. Almendros Manzano, som befuldmægtigede,

sagsøgt i første instans,

**Europa-Kommissionen**,

intervenient i første instans,

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling),

sammensat af vicepræsidenten, R. Silva de Lapuerta (refererende dommer), som fungerende formand for Første Afdeling, og dommerne J.-C. Bonichot, E. Regan, C.G. Fernlund og S. Rodin,

generaladvokat: N. Wahl,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 25. juli 2018,

afsagt følgende

### Dom

- 1 Ved deres respektive appeller har dels Den Europæiske Union, dels Gascogne Sack Deutschland GmbH og Gascogne SA nedlagt påstand om delvis ophævelse af Den Europæiske Unions Rets dom af 10. januar 2017, Gascogne Sack Deutschland og Gascogne mod Den Europæiske Union (T-577/14, herefter »den appellerede dom«, EU:T:2017:1), hvorved Retten tilpligtede Den Europæiske Union at betale en erstatning på 47 064,33 EUR til Gascogne for den økonomiske skade, som dette selskab havde lidt på grund af tilsidesættelsen af den rimelige sagsbehandlingstid i de sager, der gav anledning til dom af 16. november 2011, Groupe Gascogne mod Kommissionen (T-72/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:671), og af 16. november 2011, Sachsa Verpackung mod Kommissionen (T-79/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:674) (herefter »sag T-72/06 og sag T-79/06«), samt en erstatning på 5 000 EUR til Gascogne Sack Deutschland og en erstatning på 5 000 EUR til Gascogne for den ikke-økonomiske skade, som disse selskaber hver for sig har lidt på grund af denne tilsidesættelse, og frifandt Unionen i øvrigt.

### Tvisternes baggrund

- 2 Ved stævninger indleveret til Rettens Justitskontor den 23. februar 2006 anlagde dels Sachsa Verpackung GmbH, nu Gascogne Sack Deutschland, dels Groupe Gascogne SA, nu Gascogne, hver især sag til prøvelse af Kommissionens beslutning K(2005) 4634 af 30. november 2005 om en procedure i henhold til [artikel 101 TEUF] (sag COMP/F/38 354 – Industrisække) (herefter »beslutning K(2005) 4634«). I stævningerne nedlagde selskaberne nærmere bestemt påstand om, at beslutningen skulle annulleres, for så vidt som den vedrørte dem, eller subsidiært, at den bøde, som de var blevet pålagt, blev nedsat.

- 3 Ved dom af 16. november 2011, Groupe Gascogne mod Kommissionen (T-72/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:671), og af 16. november 2011, Sachsa Verpackung mod Kommissionen (T-79/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:674), frifandt Retten Kommissionen i disse sager.
- 4 Ved appelskrifter indleveret den 27. januar 2012 iværksatte Gascogne Sack Deutschland og Groupe Gascogne appel til prøvelse af dom af 16. november 2011, Groupe Gascogne mod Kommissionen (T-72/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:671), og af 16. november 2011, Sachsa Verpackung mod Kommissionen (T-79/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:674).
- 5 Ved dom af 26. november 2013, Gascogne Sack Deutschland mod Kommissionen (C-40/12 P, EU:C:2013:768), og af 26. november 2013 Groupe Gascogne mod Kommissionen (C-58/12 P, EU:C:2013:770), forkastede Domstolen appellerne.

### **Sagen for Retten og den appellerede dom**

- 6 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 4. august 2014 anlagde Gascogne Sack Deutschland og Gascogne sag på grundlag af artikel 268 TEUF mod Den Europæiske Union, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, med påstand om erstatning for den skade, som selskaberne hævder at have lidt som følge af den urimeligt lange procedure ved Retten i forbindelse med sag T-72/06 og sag T-79/06.
- 7 I den appellerede dom udtalte og bestemte Retten:
  - »1) Den Europæiske Union, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, tilpligtes at betale en erstatning på 47 064,33 EUR til Gascogne for den økonomiske skade, som dette selskab har lidt på grund af tilsidesættelsen af den rimelige sagsbehandlingstid i [sag T-72/06 og sag T-79/06]. Denne erstatning revalueres ved en forrentning, der beregnes fra den 4. august 2014 og indtil afsigelsen af nærværende dom, med den af Eurostat (Den Europæiske Unions Statistiske Kontor) konstaterede årlige inflationsrate for den pågældende periode i den medlemsstat, hvor dette selskab er etableret.
  - 2) [Den Europæiske Union], repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, tilpligtes at betale en erstatning på 5 000 EUR til Gascogne Sack Deutschland GmbH og en erstatning på 5 000 EUR til Gascogne for den ikke-økonomiske skade, som disse selskaber hver for sig har lidt på grund af overskridelsen af den rimelige sagsbehandlingstid i sag T-72/06 og sag T-79/06.
  - 3) De erstatningsbeløb, der er omhandlet i punkt 1) og 2), forhøjes med morarenter fra afsigelsen af nærværende dom, og indtil det fulde erstatningsbeløb er blevet betalt på grundlag af den sats, som er fastsat af Den Europæiske Centralbank (ECB) for dennes vigtigste refinansieringstransaktioner, forhøjet med to procentpoint.
  - 4) I øvrigt frifindes [Den Europæiske Union].
  - 5) [Den Europæiske Union], repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, tilpligtes at bære sine egne omkostninger og at betale de omkostninger, der er opstået for Gascogne Sack Deutschland og Gascogne, og som vedrører den formalitetsindsigelse, der gav anledning til kendelse af 2. februar 2015, Gascogne Sack Deutschland og Gascogne mod Unionen (T-577/14, ikke trykt i Sml., EU:T:2015:80).
  - 6) Gascogne Sack Deutschland og Gascogne på den ene side og [Den Europæiske Union], repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, på den anden side, bærer hver deres egne omkostninger vedrørende den sag, der gav anledning til nærværende dom.
  - 7) Europa-Kommissionen bærer sine egne omkostninger.«

## Parternes påstande

- 8 Ved appellen i sag C-138/17 P har Den Europæiske Union nedlagt følgende påstande:
- Punkt 1 i den appellerede doms konklusion ophæves.
  - Den af Gascogne Sack Deutschland og Gascogne i første instans nedlagte påstand om betaling af 187 571 EUR for de angiveligt lidte tab som følge af yderligere betalinger i forbindelse med bankgarantien ud over en rimelig periode forkastes som ugrundet.
  - Gascogne Sack Deutschland og Gascogne tilpligtes at betale sagsomkostningerne.
- 9 Gascogne Sack Deutschland og Gascogne har nedlagt følgende påstande:
- Appellen forkastes.
  - Appellanten tilpligtes at betale sagsomkostningerne.
- 10 Europa-Kommissionen har nedlagt påstand om, at appellen tages til følge i sin helhed.
- 11 Ved appellen i sag C-146/17 P har Gascogne Sack Deutschland og Gascogne nedlagt følgende påstande:
- Den appellerede dom ophæves delvist.
  - Der træffes endelig afgørelse i overensstemmelse med appellanternes påstande i første instans angående de finansielle kompensationer for den af appellanterne lidte økonomiske og ikke-økonomiske skade i henhold til Domstolens fulde prøvelsesret.
  - Den Europæiske Union tilpligtes at betale sagsomkostningerne.
- 12 Den Europæiske Union har nedlagt følgende påstande:
- Appellen forkastes som delvis irrelevant, delvis ugrundet og under alle omstændigheder som ugrundet.
  - Appellanterne tilpligtes at betale sagsomkostningerne.
- 13 Ved beslutning af 17. april 2018 traf afdelingsformanden for Domstolens Første Afdeling bestemmelse om forening af sagerne C-138/17 P og C-146/17 P med henblik på forslaget til afgørelse og dommen.

## Appellerne

- 14 Til støtte for sin appel i sag C-138/17 P har Den Europæiske Union fremført tre anbringender.
- 15 Appellen i sag C-146/17 P er støttet på syv anbringender.

## *Det første appelanbringende i sag C-138/17 P*

### *Parternes argumentation*

- 16 Med det første anbringende har Den Europæiske Union, som er appellatant i sag C-138/17 P, gjort gældende, at Retten begik en retlig fejl ved fortolkningen af begrebet »årsagssammenhæng«, idet den fastslog, at der foreligger en tilstrækkelig direkte årsagssammenhæng mellem tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-72/06 og sag T-79/06 og den skade, som Gascogne har lidt som følge af, at selskabet måtte afholde omkostninger til bankgarantien i den periode, der svarer til overskridelsen af den nævnte sagsbehandlingstid.
- 17 Den Europæiske Union er bl.a. at den opfattelse, at Retten baserede sig på en fejlagtig forudsætning om, at beslutningen om at stille en bankgaranti træffes på ét eneste tidspunkt, dvs. på tidspunktet for »den oprindelige beslutning« om at stille garantien. Eftersom forpligtelsen til at betale bøden var gældende under hele proceduren for Unionens retsinstanter og selv efter denne periode, idet bøden ikke blev ophævet, havde sagsøgerne i første instans mulighed for at betale bøden og således opfylde den forpligtelse, som de var pålagt i denne forbindelse. Idet sagsøgerne i første instans havde mulighed for på ethvert tidspunkt at betale bøden, udgjorde deres beslutning om at stille en bankgaranti under hele proceduren i stedet for at betale bøden en vedvarende beslutning. Den afgørende årsag til, at sagsøgerne i første instans skulle afholde omkostninger til en bankgaranti, er deres egen beslutning om ikke at betale bøden og om i stedet at stille en bankgaranti og ikke tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid.
- 18 Kommissionen er enig i de argumenter, som Den Europæiske Union har fremført.
- 19 Gascogne Sack Deutschland og Gascogne, som er indstævnte i appellen i sag C-138/17 P, har anført dels, at Retten med rette undlod at anvende den retspraksis, som bl.a. følger af dom af 21. april 2005, Holcim (Tyskland) mod Kommissionen (T-28/03, EU:T:2005:139, præmis 121-123), og kendelse af 12. december 2007, Atlantic Container Line m.fl. mod Kommissionen (T-113/04, ikke trykt i Sml., EU:T:2007:377, præmis 39 og 40), på den foreliggende sag, idet de faktiske omstændigheder i sagen, således som Retten konstaterede i den appellerede doms præmis 121, adskiller sig væsentligt fra de faktiske omstændigheder i de sager, som er omhandlet i den nævnte retspraksis, dels at der i den appellerede dom i tilstrækkelig grad blev redegjort for, at der forelå årsagssammenhæng mellem den fejl, som Retten havde begået, og den skade, som Gascogne havde lidt.
- 20 Endvidere har Gascogne Sack Deutschland og Gascogne fremhævet, at den omstændighed, at Den Europæiske Union rejser tvivl om selve erstatningsprincippet ved at afvise ethvert tab, som disse har lidt, mens den i dom af 26. november 2013, Gascogne Sack Deutschland mod Kommissionen (C-40/12 P, EU:C:2013:768), og af 26. november 2013 Groupe Gascogne mod Kommissionen (C-58/12 P, EU:C:2013:770), selv anerkendte både den uforholdsmæssigt store forsinkelse i sagen og princippet om, at der var opstået en skade som følge af denne forsinkelse, udgør »procedurefordrejning«.
- 21 Gascogne Sack Deutschland og Gascogne har således nedlagt påstand om, at dette anbringende forkastes.

### *Domstolens bemærkninger*

- 22 Som allerede fremhævet af Domstolen bemærkes, at betingelsen om årsagssammenhæng i artikel 340, stk. 2, TEUF vedrører spørgsmålet om, hvorvidt der er tilstrækkelig direkte sammenhæng mellem EU-institutionernes adfærd og skaden, hvilket det påhviler sagsøgeren at bevise, således at den



anfægtede adfærd skal være den afgørende årsag til skaden (kendelse af 31.3.2011, Mauerhofer Kommissionen, C-433/10 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2011:204, præmis 127 og den deri nævnte retspraksis).

- 23 For at fastslå, om der er en direkte forbindelse mellem den adfærd, som Den Europæiske Unions Domstol er blevet foreholdt, og den påståede skade, skal det derfor undersøges, om tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-72/06 og sag T-79/06 er den afgørende årsag til den skade, som er forbundet med betalingen af omkostninger til bankgaranti i den periode, der svarer til overskridelsen af den nævnte sagsbehandlingstid.
- 24 I denne henseende skal det bemærkes, at Domstolen i forbindelse med et erstatningsøgsmål mod Kommissionen med henblik på at opnå bl.a. tilbagebetaling af omkostninger til en garanti, som sagsøgerne havde stillet for at få suspenderet de i hovedsagen omhandlede – og senere annullerede – beslutninger om tilbagesøgning af restitutioner, har fastslået, at når en afgørelse, der pålægger betaling af en bøde, tillader en mulighed for at stille sikkerhed for at sikre denne betaling og morarenter indtil udfaldet af en påklage af beslutningen, følger tabet, der består af omkostninger ved sikkerhedsstillelsen, ikke af denne afgørelse, men af den berørtes eget valg om at stille sikkerhed i stedet for med det samme at overholde forpligtelsen til tilbagebetaling. Under disse omstændigheder fastslog Domstolen, at der ikke var nogen direkte årsagssammenhæng mellem den adfærd, som Kommissionen var blevet foreholdt, og det angivelige tab (jf. i denne retning dom af 28.2.2013, Inalca og Cremonini mod Kommissionen, C-460/09 P, EU:C:2013:111, præmis 118 og 120).
- 25 I den appellerede doms præmis 121 fastslog Retten imidlertid, at sammenhængen mellem overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-72/06 og sag T-79/06 og betalingen af omkostninger til bankgarantien i den periode, der svarede til overskridelsen, ikke kunne anses for at være blevet brudt af Gascognes oprindelige beslutning om ikke med det samme at betale den bøde, der var blevet pålagt ved beslutning K(2005) 4634, og om at stille en bankgaranti.
- 26 Som det fremgår af den appellerede doms præmis 119 og 120, lagde Retten navnlig to omstændigheder til grund for sin konklusion i dommens præmis 121, nemlig, for det første, at tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid ikke var mulig at forudse på det tidspunkt, hvor Gascogne stillede en bankgaranti, og at selskabet med føje kunne forvente, at de nævnte sager ville blive behandlet inden for en rimelig frist, og, for det andet, at tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid skete efter Gascognes oprindelige beslutning om at stille den nævnte bankgaranti.
- 27 Det kan imidlertid ikke på grundlag af de to omstændigheder, som Retten angav i den appellerede doms præmis 119 og 120, fastslås, at årsagssammenhængen mellem tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-72/06 og sag T-79/06 og den skade, som Gascogne har lidt som følge af, at selskabet måtte afholde omkostninger til bankgarantien i den periode, der svarer til overskridelsen af den nævnte sagsbehandlingstid, ikke kan være blevet brudt af denne virksomheds beslutning om at stille den nævnte garanti.
- 28 Dette ville kun være tilfældet, hvis det var obligatorisk at opretholde bankgarantien, således at den virksomhed, som havde indgivet et søgsmål mod en afgørelse fra Kommissionen om at pålægge denne en bøde, og som havde besluttet at stille bankgaranti for ikke at efterkomme afgørelsen med det samme, ikke havde ret til at betale bøden og ophæve bankgarantien før datoen for domsafsigelse i forbindelse med dette søgsmål.
- 29 Ligesom tilfældet er med hensyn til at stille en bankgaranti, kan den pågældende virksomhed, således som generaladvokaten har anført i punkt 37, 49 og 50 i forslaget til afgørelse, til enhver tid frit vælge, om den af hensyn til sine finansielle interesser fortsat vil opretholde bankgarantien. Således står EU-retten på ingen måde til hinder for, at virksomheden til enhver tid ophæver den bankgaranti, den har stillet, og betaler den pålagte bøde, når virksomheden, henset til omstændighedernes udvikling i forhold til, da garantien blev stillet, vurderer, at dette vil være mere fordelagtigt for den. Dette kan

bl.a. være tilfældet, når retsforhandlingerne for Retten får den pågældende virksomhed til at skønne, at dommen vil blive afsagt på et senere tidspunkt, end hvad den oprindeligt havde forventet, og at omkostningerne ved bankgarantien dermed vil blive større, end hvad den oprindeligt havde anslået, da den stillede garantien.

- 30 Henset til den omstændighed, for det første, at den mundtlige forhandling i sag T-72/06 og sag T-79/06 endnu ikke var blevet indledt i september 2009, dvs. 43 måneder efter, at stævningerne i disse sager var blevet indgivet, således som det fremgår af Rettens konstateringer i den appellerede doms præmis 63, og, for det andet, at Gascogne i sin stævning i første instans selv havde anført, at 43 måneder efter dennes opfattelse netop udgør en normal frist for behandling af et annullationssøgsmål på konkurrenceområdet, må det konstateres, at Gascogne senest i september 2009 måtte indse, at procedurerne i disse sager ville vare meget længere, end hvad selskabet oprindeligt havde forventet, og at det, henset til de yderligere omkostninger, som opretholdelsen af bankgarantien ville indebære, kunne genoverveje, hvorvidt det var hensigtsmæssigt at opretholde den.
- 31 Under disse omstændigheder kan tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-72/06 og sag T-79/06 ikke være den afgørende årsag til den skade, som Gascogne har lidt som følge af, at selskabet måtte afholde omkostninger til bankgarantien i den periode, der svarer til overskridelsen af denne sagsbehandlingstid. Således som generaladvokaten har anført i punkt 58 i forslaget til afgørelse, var skaden et resultat af Gascognes egen beslutning om at opretholde bankgarantien under hele proceduren i disse sager til trods for de økonomiske konsekvenser, dette indebærer.
- 32 Det følger af ovenstående betragtninger, at Retten begik en fejl ved fortolkningen af begrebet »årsagssammenhæng«, idet den fastslog, at der foreligger tilstrækkelig direkte årsagssammenhæng mellem tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid i sag T-72/06 og sag T-79/06 og den skade, som Gascogne har lidt som følge af, at selskabet måtte afholde omkostninger til bankgarantien i den periode, der svarer til overskridelsen af sagsbehandlingstiden.
- 33 Endelig kan de appelindstævntes argumentation om, at appellants handling i forbindelse med sag C-138/17 P kan anses for at være »procedurefordrejning«, ikke rejse tvivl om denne antagelse.
- 34 Selv om Domstolen i dom af 26. november 2013, Gascogne Sack Deutschland mod Kommissionen (C-40/12 P, EU:C:2013:768, præmis 102), og af 26. november 2013, Groupe Gascogne mod Kommissionen (C-58/12 P, EU:C:2013:770, præmis 96), konstaterede, at Retten ikke havde iagttaget de krav, der er knyttet til overholdelsen af en rimelig frist for afsigelse af dom i sag T-72/06 og sag T-79/06, fastslog Domstolen, således som generaladvokaten har fremhævet i punkt 60 i forslaget til afgørelse, og i modsætning til det, som indstævnte har gjort gældende, dog ikke i disse domme, at der som følge af den manglende iagttagelse forelå en skade.
- 35 Domstolen fastslog derimod, at en påstand om erstatning for det tab, der er forårsaget af Rettens manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid, skal indbringes for Retten selv, og at det tilkommer Retten at vurdere såvel rigtigheden af det påberåbte tab som årsagssammenhængen mellem dette tab og den urimeligt lange varighed af den omtvistede retslige procedure ved at foretage en undersøgelse af de beviser, der i den anledning er fremlagt (jf. i denne retning dom af 26.11.2013, Gascogne Sack Deutschland mod Kommissionen, C-40/12 P, EU:C:2013:768, præmis 90 og 94, samt af 26.11.2013 Groupe Gascogne mod Kommissionen, C-58/12 P, EU:C:2013:770, præmis 84 og 88).
- 36 Da dette anbringende skal tiltrædes, skal punkt 1 i den appellerede doms konklusion ophæves, idet det er ufornuddent at tage stilling til det andet og det tredje anbringende, som Den Europæiske Union har fremsat til støtte for sin appel i sag C-138/17 P.

### *De tre første appelanbringender i sag C-146/17 P*

- 37 Med det første, det andet og det tredje appelanbringende i sag C-146/17 P er det gjort gældende, at Retten begik en retlig fejl ved fortolkningen og anvendelsen af forbuddet mod at træffe afgørelse ultra petita, gav en dobbelt selvmodsigende begrundelse med hensyn til erstatningen for den økonomiske skade, der er lidt, og tilsidesatte appellanternes ret til forsvar.
- 38 Eftersom disse anbringender er relateret til den erstatning, som Retten har tilkendt for den økonomiske skade, som Gascogne har lidt som følge af, at selskabet måtte afholde omkostninger til bankgarantien i den periode, der svarer til overskridelsen af en rimelig sagsbehandlingstid, og idet punkt 1 i den appellerede doms konklusion, således som det fremgår af denne doms præmis 36, er blevet ophævet, er det ufornuddent at undersøge disse anbringender.

### *Det fjerde og det femte appelanbringende i sag C-146/17 P*

#### *Parternes argumentation*

- 39 Med det fjerde anbringende har Gascogne Sack Deutschland og Gascogne, som er appellanter i sag C-146/17 P, anført, at Retten begik en åbenbar retlig fejl i forbindelse med fortolkningen af Domstolens praksis i dom af 26. november 2013, Gascogne Sack Deutschland mod Kommissionen (C-40/12 P, EU:C:2013:768), og af 26. november 2013 Groupe Gascogne mod Kommissionen (C-58/12 P, EU:C:2013:770), idet den forkastede deres påstand om erstatning for den påførte ikke-økonomiske skade med den begrundelse, at Unionens retsinstanser, når de er blevet forelagt et erstatningsøgsmål, ifølge denne retspraksis ikke kan rejse tvivl om bødens størrelse på grundlag af det forhold, at en rimelig sagsbehandlingstid ikke er blevet iagttaget.
- 40 Efter appellanternes opfattelse følger det af de i nærværende doms præmis 39 nævnte domme fra Domstolen, at den urimeligt lange procedure ved Retten ikke kan danne grundlag for annullation eller nedsættelse af bøden i forbindelse med et søgsmål med fuld prøvelsesret, idet erstatningen for den skade, som er forbundet med denne lange varighed, skal vurderes efter en ad hoc-procedure, for så vidt som den urimeligt lange varighed er uafhængig af, hvad sanktionen er baseret på. Dommene forbinder således ikke det erstatningsbeløb, som i forbindelse med et erstatningsøgsmål kan være tilkendt for de skader, der er lidt som følge af en urimelig lang procedure ved Retten, og størrelsen af den bøde, som er blevet pålagt som følge af konkurrencebegrænsende praksis. Selve grundlaget for det synspunkt, som Domstolen anlagde i de nævnte domme, var derimod, at der er »vandtætte skotter« mellem disse to elementer.
- 41 Med det femte anbringende har Gascogne Sack Deutschland og Gascogne gjort gældende, at Retten – idet den ikke gav dem medhold i deres påstand om erstatning for ikke-økonomisk skade med den begrundelse, at tildelingen af en sådan erstatning, henset til dens størrelse, i praksis ville føre til, at der ville blive rejst tvivl om størrelsen af den bøde, som de sidstnævnte var blevet pålagt – tilsidesatte artikel 256, stk. 1, TEUF og artikel 340, stk. 2, TEUF samt fratog disse bestemmelser deres effektive virkning, idet disse bestemmelser netop fastsætter en effektiv klageadgang for personer, som EU-institutionerne har påført skade, herunder navnlig skade som følge af en urimelig lang procedure ved Unionens retsinstanser, giver mulighed for disse personer at opnå en passende og fuldstændig erstatning for de lidte skader samt sikrer dem en adgang til effektive retsmidler.
- 42 Den Europæiske Union, som er appelindstævnt i sag C-146/17 P, har anført, at anbringenderne er uvirksomme og under alle omstændigheder ugrundede.



### *Domstolens bemærkninger*

- 43 Med det fjerde og det femte anbringende har appellanterne anfægtet Rettens vurdering i den appellerede doms præmis 163.
- 44 Som det fremgår af den appellerede doms præmis 155-165, er denne vurdering en begrundelse, som er anført for fuldstændighedens skyld, idet Rettens afgørelse om ikke at give medhold i påstanden om erstatning på 500 000 EUR for den lidte skade er tilstrækkelig begrundet i den nævnte doms præmis 160, hvis indhold appellanterne ikke har anfægtet.
- 45 Det bemærkes i denne forbindelse, at det følger af fast retspraksis, at klagepunkter, der er rettet mod præmisser, som er anført for fuldstændighedens skyld, i en dom afsagt af Retten, ikke kan føre til dens ophævelse og derfor er uvirksomme (dom af 14.12.2016, SV Capital mod ABE, C-577/15 P, EU:C:2016:947, præmis 65 og den deri nævnte retspraksis).
- 46 Det følger heraf, at det fjerde og det femte anbringende må forkastes som uvirksomme.

### ***Det sjette appelanbringende i sag C-146/17 P***

#### *Parternes argumentation*

- 47 Med det sjette anbringende har Gascogne Sack Deutschland og Gascogne anført, at Retten udtrykkeligt har modsagt sig selv, idet den tildelte dem hver en erstatning på 5 000 EUR for den ikke-økonomiske skade, selv om den for det første fandt, at erstatningen for den ikke-økonomiske skade ikke engang delvist kunne rejse tvivl om størrelsen af den bøde, der var blevet pålagt af Kommissionen, og for det andet udtrykkeligt anerkendte, at appellanterne havde lidt en ikke-økonomisk skade, der – således som det er anført i den appellerede doms præmis 165 – burde erstattes, henset til »omfanget af tilsidesættelsen af den rimelige frist« og »nærværende søgsmåls effektivitet«.
- 48 Efter Den Europæiske Unions opfattelse er anbringendet uvirksomt og under alle omstændigheder ugrundet.

#### *Domstolens bemærkninger*

- 49 Med det sjette anbringende har appellanterne gjort gældende, at der i begrundelsen for den appellerede dom findes to selvmodsigelser.
- 50 Hvad for det første angår argumentationen om, at den appellerede doms præmis 161-164 modsiger den appellerede doms præmis 165, skal det blot bemærkes, at nævnte doms konklusion om at tilkende appellanterne en erstatning på mindre end 500 000 EUR, som det følger af nærværende doms præmis 44, er tilstrækkelig begrundet i den appellerede doms præmis 160. Argumentationen, som tilsigter at anfægte den appellerede doms præmis 161-165, er derfor uvirksom og skal således i overensstemmelse med den retspraksis, som er angivet i nærværende doms præmis 45, forkastes.
- 51 Hvad for det andet angår argumentationen om, at den appellerede doms præmis 165 er selvmodsigende, skal det bemærkes, at den omstændighed, at den af Retten tilkendte erstatning for den ikke-økonomiske skade, som appellanterne har lidt som følge af usikkerheden i forbindelse med tilrettelæggelsen af de beslutninger, der skulle træffes, og i forbindelse med selskabsdriften, kun er på 5 000 EUR, ikke udelukker, at Retten tog hensyn til omfanget af tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid og effektiviteten af det foreliggende søgsmål.
- 52 Den appellerede doms præmis 165 er således ikke selvmodsigende.

53 Det sjette anbringende må derfor forkastes dels som uvirksomt, dels som ugrundet.

### *Det syvende appelanbringende i sag C-146/17 P*

#### *Parternes argumentation*

54 Med det syvende anbringende har Gascogne Sack Deutschland og Gascogne anført, at Retten utvivlsomt har tilsidesat sin begrundelsespligt, idet den uden støtte i nogen form for dokumentation blot fastslog, for det første, i den appellerede doms præmis 154, at »konstateringen af, at der er sket en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid, når der henses til genstanden for tilsidesættelsen og dennes grovhed, er tilstrækkelig til at erstatte den hævdede krænkelse af omdømmet« og, for det andet, i den appellerede doms præmis 165, at »et beløb på 5 000 EUR til hver af sagsøgerne udgør en tilstrækkelig erstatning af det tab, som de har lidt som følge af den langvarige periode med usikkerhed, som de hver især befandt sig i i forbindelse med proceduren«.

55 Den Europæiske Union har nedlagt påstand om, at dette anbringende forkastes.

#### *Domstolens bemærkninger*

56 Med det syvende anbringende har appellanterne foreholdt Retten, at den ikke begrundede den appellerede dom tilstrækkeligt.

57 Hvad for det første angår det klagepunkt, hvorved den appellerede doms præmis 154 anfægtes, følger det af den appellerede doms præmis 151-154, der vedrører den krænkelse af omdømmet, som appellanterne hævder at have været udsat for, og navnlig udtrykket »under alle omstændigheder« i samme doms præmis 154, at vurderingen i sidstnævnte præmis udgør en begrundelse, som er anført for fuldstændighedens skyld, idet begrundelsen i den appellerede doms præmis 153 er tilstrækkelig til at afvise erstatningssøgsmålet for så vidt angår den hævdede krænkelse af omdømmet.

58 I overensstemmelse med den retspraksis, som er angivet i nærværende doms præmis 45, er dette klagepunkt således uvirksomt og skal dermed forkastes.

59 Hvad for det andet angår det klagepunkt, hvorved den appellerede doms præmis 165 anfægtes, bemærkes, at ifølge fast retspraksis skal begrundelsen for en dom klart og utvetydigt angive de betragtninger, som Retten har lagt til grund, således at de berørte parter kan få kendskab til grundlaget for den trufne beslutning, og således at Domstolen kan udøve sin prøvelsesret (jf. dom af 2.4.2009, France Télécom mod Kommissionen, C-202/07 P, EU:C:2009:214, præmis 29 og den deri nævnte retspraksis).

60 Det bemærkes endvidere, at Domstolen gentagne gange i forbindelse med erstatningssøgsmål har fastslået, at når Retten har konstateret, at der foreligger en skade, har den alene kompetence til inden for rammerne af den nedlagte påstand at fastslå, hvorledes og i hvilket omfang skaden skal erstattes. For at Domstolen kan udøve sin domstolskontrol med Rettens domme, skal disse imidlertid være tilstrækkeligt begrundede, ligesom de hvad angår vurderingen af tabet skal angive de kriterier, der er lagt til grund for fastsættelsen af erstatningsbeløbet (dom af 30.5.2017, Safa Nicu Sepahan mod Rådet, C-45/15 P, EU:C:2017:402, præmis 50 og 51 og den deri nævnte retspraksis).

61 Som generaladvokaten har anført i punkt 100 i forslaget til afgørelse, gav Retten imidlertid i den appellerede doms præmis 147-157 først en tilstrækkelig begrundelse for sin konklusion om, at appellanterne på tilstrækkelig vis havde godtgjort visse af de hævdede former for ikke-økonomisk skade, mens de øvrige former for ikke-økonomisk skade ikke var blevet godtgjort. Derefter anførte Retten i den appellerede doms præmis 158, at den konstaterede ikke-økonomiske skade, dvs. den

skade, som var lidt som følge af den langvarige periode med usikkerhed, som appellanterne hver især befandt sig i under proceduren i sag T-72/06 og sag T-79/06, under omstændighederne i det foreliggende tilfælde ikke fuldt ud kunne erstattes ved konstateringen af, at der var sket en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid. Endelig henviste Retten i den appellerede doms præmis 159-164 til de kriterier, der var taget i betragtning ved fastsættelsen af erstatningsbeløbet.

62 Under disse omstændigheder kan appellanterne ikke foreholde Retten at have tilsidesat sin begrundelsespligt, da den i den appellerede doms præmis 165 fastslog, at et beløb på 5 000 EUR til hver af appellanterne, navnlig henset til omfanget af tilsidesættelsen af en rimelig sagsbehandlingstid, appellanternes adfærd, behovet for at sikre de EU-retlige konkurrenceregleres iagttagelse og effektiviteten af søgsmålet i første instans, udgjorde en tilstrækkelig erstatning af det tab, som de havde lidt som følge af den langvarige periode med usikkerhed, som de hver især havde befundet sig i under proceduren i sag T-72/06 og sag T-79/06.

63 Det syvende anbringende skal derfor forkastes, idet det delvist er uvirksomt og delvist er ugrundet.

64 Det følger af ovenstående betragtninger, at appellen i sag C-146/17 P skal forkastes i sin helhed.

### **Søgsmålet for Retten**

65 I overensstemmelse med artikel 61, stk. 1, i statuten for Den Europæiske Unions Domstol ophæver Domstolen, hvis den giver appellanten medhold, den af Retten truffene afgørelse. Domstolen kan i denne forbindelse enten selv træffe endelig afgørelse, hvis sagen er moden til påkendelse, eller hjemvise den til Retten til afgørelse.

66 Det er Domstolens opfattelse, at der i den foreliggende sag skal træffes endelig afgørelse i det erstatningsøgsmål, som Gascogne Sack Deutschland og Gascogne har anlagt ved Retten, for så vidt som det tilsigter erstatning for den skade, som angiveligt er lidt ved afholdelse af omkostninger til bankgaranti ud over den rimelige sagsbehandlingstid i forbindelse med sag T-72/06 og sag T-79/06.

67 I denne forbindelse bemærkes, at Unionens ansvar uden for kontraktforhold som omhandlet i artikel 340, stk. 2, TEUF ifølge fast retspraksis forudsætter, at en række betingelser er opfyldt, nemlig at den adfærd, som Unionens institutioner lægges til last, har været retsstridig, at der foreligger et virkeligt tab, og at der er en årsagssammenhæng mellem denne adfærd og det påståede tab (dom af 20.9.2016, Ledra Advertising m.fl. mod Kommissionen og ECB, C-8/15 P – C-10/15 P, EU:C:2016:701, præmis 64 og den deri nævnte retspraksis).

68 Som Retten bemærkede i den appellerede doms præmis 53, gælder det, at så snart en af disse betingelser ikke er opfyldt, må sagsøgte frifindes i det hele, uden at det er nødvendigt at undersøge de øvrige betingelser for et sådant ansvar (dom af 14.10.1999, Atlanta mod Det Europæiske Fællesskab, C-104/97 P, EU:C:1999:498, præmis 65 og den deri nævnte retspraksis). I øvrigt er Unionens retsinstanser ikke forpligtet til at undersøge disse betingelser i en bestemt rækkefølge (dom af 18.3.2010, Trubowest Handel og Makarov mod Rådet og Kommissionen, C-419/08 P, EU:C:2010:147, præmis 42 og den deri nævnte retspraksis).

69 Af de grunde, der er anført i nærværende doms præmis 22-32, skal det erstatningsøgsmål, som Gascogne Sack Deutschland og Gascogne har anlagt ved Retten, forkastes, for så vidt som hensigten med det er at opnå en erstatning på 187 571 EUR for den økonomiske skade, som angiveligt er lidt ved afholdelse af omkostninger til bankgaranti ud over den rimelige sagsbehandlingstid i forbindelse med sag T-72/06 og sag T-79/06.

## Sagsomkostninger

- 70 I henhold til artikel 184, stk. 2, i Domstolens procesreglement træffer Domstolen afgørelse om sagsomkostningerne, såfremt appellen tages til følge, og Domstolen selv endeligt afgør sagen.
- 71 I henhold til procesreglementets artikel 138, stk. 1, der i medfør af det nævnte procesreglements artikel 184, stk. 1, finder anvendelse i appelsager, pålægges det den tabende part at betale sagsomkostningerne, hvis der er nedlagt påstand herom.
- 72 Da Den Europæiske Union har nedlagt påstand om, at Gascogne Sack Deutschland og Gascogne tilpligtes at betale sagsomkostningerne, og da disse har tabt såvel appelsag C-138/17 P som appelsag C-146/17 P, bør det pålægges disse selskaber at bære deres egne omkostninger og betale samtlige omkostninger, som Den Europæiske Union har afholdt i forbindelse med disse to appelsager.
- 73 I henhold til procesreglementets artikel 138, stk. 3, bærer Den Europæiske Union, på den ene side, og Gascogne Sack Deutschland og Gascogne, på den anden side, hver deres egne omkostninger i forbindelse med sagen i første instans.
- 74 Procesreglementets artikel 140, stk. 1, der i medfør af dette reglements artikel 184, stk. 1, finder anvendelse i appelsager, bestemmer, at medlemsstater og institutioner, der er indtrådt i en sag, hver bærer deres egne omkostninger. I henhold til procesreglementets artikel 184, stk. 4, gælder endvidere, at når en intervenient i første instans, som ikke selv har iværksat appel, har deltaget i den skriftlige eller den mundtlige del af retsforhandlingerne for Domstolen, kan sidstnævnte bestemme, at den pågældende skal bære sine egne omkostninger.
- 75 Kommissionen, der var intervenient i første instans, og som har deltaget i den skriftlige del af retsforhandlingerne i appelsag C-138/17 P, bærer sine egne omkostninger i forbindelse med såvel sagen i første instans som appelsag C-138/17 P.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Første Afdeling):

- 1) Domskonklusionens punkt 1 i Den Europæiske Unions Rets dom af 10. januar 2017, Gascogne Sack Deutschland og Gascogne mod Den Europæiske Union (T-577/14, EU:T:2017:1), ophæves.**
- 2) Appellen i sag C-146/17 P, som er iværksat af Gascogne Sack Deutschland GmbH og Gascogne SA, forkastes.**
- 3) Det erstatningsøgsmål, som er indgivet af Gascogne Sack Deutschland GmbH og Gascogne SA, forkastes, for så vidt som hensigten med det er at opnå en erstatning på 187 571 EUR for den angiveligt lidte økonomiske skade, som består i afholdelse af omkostninger til bankgaranti ud over den rimelige sagsbehandlingstid i forbindelse med de sager, der gav anledning til dom af 16. november 2011, Groupe Gascogne mod Kommissionen (T-72/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:671), og af 16. november 2011, Sachsa Verpackung mod Kommissionen (T-79/06, ikke trykt i Sml., EU:T:2011:674).**
- 4) Gascogne Sack Deutschland GmbH og Gascogne SA bærer hver deres egne omkostninger og betaler de omkostninger, som Den Europæiske Union, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, har afholdt i forbindelse med nærværende appeller, samt bærer hver deres egne omkostninger i forbindelse med sagen i første instans.**
- 5) Den Europæiske Union, repræsenteret ved Den Europæiske Unions Domstol, bærer sine egne omkostninger i forbindelse med sagen i første instans.**

- 6) Europa-Kommissionen bærer sine egne omkostninger både i forbindelse med sagen i første instans og appellen i sag C-138/17 P.**

Underskrifter